

Vážení čtenáři,

chci se s Vámi podělit o frustraci z přemíry cizích slov, zaplavujících mateřštinu. Mé rozhořčení pramení i z faktu, že rozhlasové zprávy mnohdy plně porozumí pouze člověk zběhlý v angličtině. Zapálení mírně ustoupilo s uvědoměním si, že podobně okupační roli hrála předlouhá léta němčina, po ní ruština a kdysi snad i latina. Lákavá stylizace do obrozeneckého slovtvůrce pohasla, až když jsem notnou chvíli marně zápasil s termínem „podkast“. Podotek, přílepek, zaobraz, vizidor... Nořil jsem se mezi puristy, až zarezonovala notně vyčerpanými závity pokleslost. Jsem pokleslý já nebo uživatelé, co vyžadují jediný termín namísto vysvětlujícího a sdělného opisu nové skutečnosti dvěma či třemi „starými“ slovy? Pokleslí jsou trvale onlajn na fejsu, ubezpečoval jsem se a v duchu pokračujícího jazykového brusu připadnul na sousloví „nižší spočinutí“. Což není nic jiného než ona pokleslost. Mou snahu po aktuálně vyšším jazykovém spočinutí zaplašilo až pochopení, že mateřština je naštěstí živá, takže vše balastní a zbytné odhodí stejně rychle, jako nasává to třeslutě nové. Slova byla a zůstanou pouze věcí volby. Ta chytrá, ubezpečuji sám sebe, snad přežijí mezi našimi dětmi na jejich zobrazovačích a ve sluchátkách o okamžik déle. Máme jen tuto naději, zatímco se rychle krátí náš čas s vlastním jazykovým projevem cokoli udělat.

Libor Kalina

Zuzana Nováková

LOĎKY

(Jan Zrzavý)

Skořáčky lodiček se kolébají.
Ty loďky bez lidí
ze strany na stranu se kolébají,
jen když je nikdo nevidí.

A když se díváš, strnou jako písmo
na hladké stránce vod.
Znehybní jako tajuplné písmo –
jak pestré znaky not.

3 otázky na budoucnost Petrkova

Pod peticí *Zachraňte Petrkov!* se od začátku května 2020 sešlo 1 900 podpisů. Stát ústy ministra kultury Lubomíra Zaorálka nabídnul dědicům za jednopatrový zámeček, který je památkově chráněný od roku 2009, spolu s hospodářskými staveními, polnostmi, lesoparkem a dvěma

rybníky (celkem se jedná o 92 tisíc čtverečních metrů plochy) 18 milionů korun s tím, že jej do konce roku převezme Památník národního písemnictví.

Představu o budoucnosti rodného statku básníka a grafika Bohuslava Reynka (1892–1971) popsali spoluautoři petice Miloš Doležal (básník), Ljuba Václavová (filmová dokumentaristka) a architekti Markéta a Petr Veličkovi:

„Málokterý dům a místo měl a má takové vyzářování do české kultury a umění, jako právě tento. Žil a působil zde básník, grafik a překladatel Bohuslav Reynek, jeho manželka básnička Suzanne Renaudová a jejich synové, fotograf Daniel a překladatel Jiří. V tomto domě se vydávaly knihy, tiskly grafiky, fotografovalo, překládala vrcholná evropská literatura, rozvíjela spolupráce s předními českými (Josef Čapek) i francouzskými umělci. Dům byl svědkem nacistického rabování i socialistické kolektivizace a dokázal odolat nepřízni dob...“

Ministr kultury Lubomír Zaorálek uvedl v Petrkově:

„Podrobný návrh na využití bude teprve vznikat. Osobně stojím o vytvoření prostoru, který by zachovával genius loci a zároveň byl aktivně využíván, například spisovateli. Vzpomněl jsem si na verš Bohuslava Reynka: *Kdo je sám, vždy kroky slyší*. Jde o to, aby se sem vrátili lidé, tímto místem prošla spousta osobností. Nejen že tady byli, ale byli tu překládáni Paul Verlaine, Charles Péguy, Georges Bernanos, velká jména francouzské literatury. Ale prošli tudy i čeští básníci, musím vzpomenout Ivana Jirouse a Věru Jirousovou a Ivana Diviše. Bylo by fajn, kdyby tady literatura znovu takto žila.“

Skeptičtěji vidí budoucnost Petrkova publicista Aleš Pelán, autor knižního rozhovoru s Danielem a Jiřím Reynkovými *Kdo chodí tmami* (Torst 2004, Petrkov 2012):

„Opravdu byste do vyleštěného muzea Petrkov jezdili? A jak často? Co byste tam dělali? Na co byste se koukali? Na grafiky, jejichž kolekce je dnes většinově v soukromých rukou? Na falza, kterých kolují zástupy? Mimochodem, kdy jste naposledy byli v muzeu Otokara Březiny v Jaroměřicích?“

Eva Kilianová v minulém čase

V polovině července nás opustila autorka knih pro děti Eva Kilianová (17. 5. 1930 – 13. 7. 2020). Od dětství vyrůstala obklopena kulturou, její rodný dům v brněnských Obřanech se stal za první republiky místem setkávání tehdejší kulturní elity. K přátelům rodičů, Ely a Bohuslava Kilianových, patřili např. spisovatelé Čestmír Jeřábek, Lev Blatný, architekt Karel Kotas, malíři Josef Šíma, Jaroslav Král, Emil Kotrba, herec Oldřich Nový a na mnohé z nich si Eva Kilianová uchovala dětskou vzpomínku. Stejně jako Bohuslav Kilian, vydavatel časopisů *Salon a Měsíc*, inspiroval k sebevzdělávání svého synovce Bohumila Hrabala, vštípil hodnotu vzdělání i svým dvěma dcerám Evě a Aleně.

Starší Eva vystudovala filozofii a biologii na filozofické fakultě v Brně. První zaměstnání získala na základní škole v Karviné, ale po dvou letech se vrátila do Brna. V letech 1955–1972 pracovala jako administrativní pracovnice na Historickém ústavu ČSAV. Zde měla na starost knihovnu a přepis veškerých odborných textů. Svou práci ale nevykonávala mechanicky, snažila se upravovat stylistické nedostatky a kolegové si záhy všimli jejího citu pro jazyk. Následovala nabídka podílet se s kolegy z Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV na adaptacích folklórní podoby pověstí. Ve spolupráci s Oldřichem Sirovátkou v následujících letech Eva Kilianová zpracovala lidové pověsti a pohádky z jednotlivých regionů Moravy. Jako autorka či spoluautorka je podepsána pod dvanácti tituly, které byly určeny především dětem: *Na Veveří devět věží. Pověsti z Brněnska* (1962), *Zvonová studna* (1964); *Král moravských vodníků. Pověsti z Horácka a Podhorácka* (1974), *O stříbrné podkově. Pověsti z jižní a jihozápadní Moravy* (1986) ad. K vydání připravila i pověsti z pozůstalosti jiných sběratelů: Šulová, Anežka: *Obr na Šošole. Pověsti ze severní Moravy* (1964); Vrbka, Josef: *Mlsný hastrman. Pověsti a vyprávění z Hané a Malé Hané* (1970); Hykel, Cyril: *O pokladech na Kotouči. Pohádky a pověsti ze Štramberka a okolí* (1980). S ohledem na malé čtenáře se vždy snažila o jednoduchý a přirozený vyprávěčský styl, který ale ozvláštňovala ponecháním některých původních nářečních výrazů. Roky strávené literární tvorbou považovala za své nejšťastnější, stejně jako necelých šest let ve svém posledním zaměstnání, kdy působila jako vychovatelka v Ústavu sociální péče pro tělesně postiženou mládež v Brně Na Kociance.

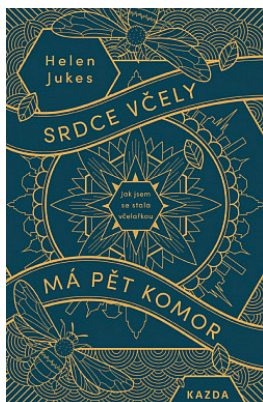
Osobnost Evy Kilianové bývá nejčastěji zmiňována v souvislosti s otcem Bohuslavem Kilianem nebo s bratrancem Bohumilem Hrabalem, své místo v české literatuře si však nepochybně našla sama – jako spisovatelka a sběratelka lidových pověstí a pohádek. V roce 2011 připomněla její literární činnost výstava *Morava vypráví* v Památníku písemnictví na Moravě, v roce 2017 jí byl věnován dubnový cyklus *Oči Brna* v Moravské zemské knihovně. (ap)

Fascinace včelami

K varovné větě Alberta Einsteina „Pokud by zmizely na zemi včely, zbývají lidem jen čtyři roky života,“ se přihlásilo hned několik spisovatelů. Nejen proto se stal například román norské autorky Maji Lundeové *Historie včel* (2015) nejprodávanější knihou v Německu a bestsellerem v mnoha dalších zemích, obdržel Cenu norských knihkupců a byl přeložen do devatenácti jazyků. Vyhytnutí včel popisuje na pozadí tří vztahových příběhů propojujících minulost s budoucností a náleží tak mezi neobyčejné příběhy o lidech a jejich včelách.

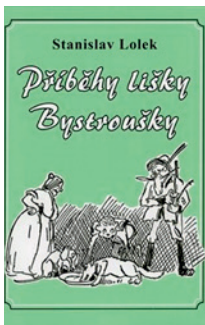
Nahlédneme-li do současné produkce, zjistíme, že se včelami zabývá řada titulů. Od praktických rad (*Myslet jako včela* nebo *Včelařit jako včela* od českého biologa Romana Linharta), přes naučné (*Zázračný svět včel*, *Zdravé včely*, *Fenomenální včely*, *Včelařství...*), až po románová poselství. Ta reprezentuje rovněž titul *Srdce včely má pět komor* (2018) britské spisovatelky Helen Jukes. Konfrontuje současný svět se včelím úlem na pozadí příběhu mladé ženy, která se rozhodne chovat včelstvo ve městě. To jí přináší nový pohled na život, prohloubení přátelství starých i nových a oživuje její svět. Jde o úchvatné zamyšlení nad zodpovědností a péčí – nad zranitelností i důvěrou.

Fascinace včelami je ovšem zastoupena i v české literatuře. V roce 1943 vyšly beletrizované vzpomínky *Mrštíkovy včely* z pera Boženy Mrštíkové (roz. Pacasové), manželky spisovatele a básníka Viléma Mrštíka. „*Včely jsou zajímavá kniha. Otevři si ji a uvidíš, co všechno se ti postupně bude v ní objevovat. Tyto věty Vilém ke mně pronesl, když brzy po naší svatbě rozebíral za mé přítomnosti jedno ze svých včelstev.*“ Byly to také včelky, které nakonec věrně přizvukovaly při Vilémově skonu, který se odehrál v diváckém včelíně na jižní Moravě. „*Slunce osvětlovalo vlhkou zemi. V lesích kvetly sněženky a rozvíjely se lísky. Nastal první sběr, znamenající mladou radost včel. Byl touto radostí uchvácen celý včelín. Ze všech úlů dnes včelky svěže vyletovaly, vábeny vonným pelem lesní přírody. Ale neletěly všechny do lesa. Mnoho bylo těch, jež zamířily ke hřbitovu... každá nakonec našla směr cesty, vedoucí její hledající křídla ke kopečku žluté hlíny, pod níž byl pochován Vilém... Všichni, kdož spatřili tento výjev, měli dojem tajemné síly přírody, jež nutí včelky snášet k místu, kde se země zavřela nad jejich hospodářem.*“ Fascinace světem včel je zkrátka nakažlivě lákavá, ostatně jako samotná chuť sladkého medu... (mš)

Liška Bystrouška jubilující

Je tomu sto let (1920), kdy v Lidových novinách začal vycházet kreslený seriál malíře a ilustrátora Stanislava Lolka – Liška Bystrouška na texty bajky spisovatele a novináře Rudolfa Těsnohlídka. Zvířecí hrdinka se původně jmenovala Bystronožka. Vinou sazeče však vyšlo v prvním pokračování zkomolené Bystrouška a u něj už autoři zůstali. Pro velký čtenářský úspěch se lyrický příběh dočkal vzápětí i knižního vydání. Do dnešních dnů můžeme napočítat na dvě desítky reedic. Pro Československý rozhlas a gramodesky příběh nezapomenutelně namluvil herec Karel Höger. Coby předloha posloužil příběh také Leoši Janáčkovi k opeře *Příhody lišky Bystroušky* z roku 1924. Aktuálním vydáním se současný zpracovatel textu Petr Konupčík snaží „komiksovým“ způsobem přiblížit dnešnímu čtenáři stále populární příběhy prohnané lišky.

Souběžně u příležitosti stého výročí prvního knižního vydání vychází slavný titul rovněž v klasické podobě obohacený o příspěvky teoretiků, vyslovujících se k historii i kořenům titulu. Mezi jinými přispěli František Dvořák, Hana Kraflová, Milan Navrátil (Těsnohlídkův syn), Miloš Štědroň, Jaroslava Bitterová nebo Ctirad Lolek. Úvod k jubilejnímu vydání napsal František Novotný. (ctrl)

Za Dušanem Šlosarem

V srpnových dnech odešla do „lingvistického nebe“ další výrazná brněnská osobnost, která vychovala několik generací bohemistů. Se jménem profesora Dušana Šlosara – lingvisty, pedagoga, spisovatele a v neposlední řadě emeritního profesora Masarykovy univerzity jsou neodmyslitelně spjaté knihy *Historická mluvnice češtiny* (1986), *Příruční mluvnice češtiny* (2001), *Encyklopedický slovník češtiny* (2002) nebo *České nářeční texty* (1976). Jako popularizátor českého jazyka si získal sympatie a vřelý ohlas u širšího publika například tituly *Tisíciletá* (1990), *Jazyčník* (2004). Působil také jako jazykový lektor a autor jazykových glos v časopisech *Host do domu*, *Věda a život* a v měsíčníku *Host*. Jeho profesní kariéra byla spjata s brněnskou Filozofickou fakultou a Ústavem pro jazyk český ČSAV (dialektologické oddělení), ovšem pracoval i na slavistickém institutu v Greifswaldu, na univerzitách v Münsteru a Regensburgu. Za své celoživotní zásluhy obdržel v roce 2000 Medaili Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, I. stupně, Zlatou medaili Masarykovy univerzity a v loňském roce Cenu města Brna za rok 2018 v oblasti společenských věd. (mš)

(*18. listopadu 1930, Staříč
– †18. srpna 2020, Brno)

Skrytá paměť Moravy – na konci a na začátku

Letošní ročník Skryté paměti Moravy vybočil z obvyklých kolejí svého harmonogramu, a tak se místo červnového finále a říjnového vyhlášení nového ročníku uskuteční obě události najednou. Během slavnostního setkání na konci září si deset finalistů převezme své ceny za přítomnosti zástupců Jihomoravského kraje a odborné poroty. Ačkoli tentokrát přijdeme o moment překvapení, kdo z deseti nominovaných získal ocenění a komu porota udělila čestné uznání, pevným bodem programu zůstává autorské čtení těch nejlepších textů. Na závěr slavnostního odpoledne zahájí jubilejní 15. ročník Skryté paměti Moravy Ing. Tomáš Soukal, radní Jihomoravského kraje pro oblast kultury a památkové péče, a oznámí nové soutěžní téma. Prostor letního refektáře rozezní hudba violoncellového tria Osamělé palačinky. Zájemci se mohou po skončení oficiální části programu zúčastnit komentované prohlídky, jejíž součástí je také historická benediktinská knihovna, či navštívit aktuální výstavy a expozice Památníku písemnictví na Moravě. Nakolik setkání ovlivní zpřísněná hygienická opatření nelze předem odhadnout, aktuality budou zveřejňovány na webu Muzea Brněnska a na Facebooku. Zváni jsou všichni soutěžící se svými rodiči, kamarády, učiteli a vítáni jsou také příznivci soutěže. Akce se bude konat ve čtvrtek 24. září od 13.00 v Památníku písemnictví na Moravě, v areálu benediktinského kláštera. (ap)

Z nejbližších akcí

12. září v 10.00 a 14.00 hodin – Dny evropského dědictví v rajhradském klášteře. Prohlídka běžně nepřístupných reprezentačních i soukromých prostor rajhradských opatů v dosud nezrekonstruované budově prelatury. Nahlédnutí do nových klášterních sbírek moderního umění pocházejících z odkazu historika umění Miloše Stehlíka.

16. září v 17.00 hodin – V rámci cyklu StřeDění se uskuteční beseda spojená s komentovanou prohlídkou výstavy František Kožík (1909 – 1997) s dramaturgyní Alenou Kožíkovou, dcerou Františka Kožíka, a kurátorkou výstavy Miroslavou Šudomovou.

24. září od 13.00 hodin – Slavnostní ohlédnutí za 14. ročníkem a otevření 15. ročníku celostátní literární soutěže Skrytá paměť Moravy. Předání cen letošním laureátům, autorská čtení vítězných textů a vyhlášení nového námětu soutěžních prací.

Literka,

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě
Klášteř 1, 664 61 Rajhrad, tel.: 544 544 280

Odpovědný redaktor: Libor Kalina

Vychází jedenáctkrát ročně, č. 8, ročník 14, 10. 9. 2020
MK ČR E 21218

Muzeum Brněnska, příspěvková organizace, IČ: 00089257